

Mia Laiho kok ym.

Toimenpidealoite elimenluovuttajien yhdenvertaisesta kohtelusta

Eduskunnalle

Munuaisten siirännäisistä ja elävistä munuaisen luovuttajista on Suomessa pulaa. Tällä hetkellä munuaisensiirtoa odottavia dialyysihoidossa olevia potilaita on Suomessa 465 henkilöä. Vuonna 2019 munuaisen siirtoja tehtiin 293 kappaletta. Munuaissiirteen voi saada joko aivokuolleelta luovuttajalta tai elävältä luovuttajalta. Eläviltä luovuttajilta tehtyjä munuaisensiirtoja on vuositain vain noin 25 kappaletta. Kudossopivuuden ja potilaan jatkohoidon kannalta on tärkeä etsiä mahdollisimman sopiva luovuttaja. Odotusaika munuaisensiirtoon on noin puolitoista vuotta. Sen aikana potilaat joutuvat usein lopettamaan työnsä raskaiden dialyysihoitojen takia. Tärkeää olisi saada lisättyä vapaaehtoisten elävien munuaisten luovuttajien määrää ja tehtyä luovuttamisesta mahdollisimman helppoa.

Munuaisen luovuttajille aiheutuu luovutuksesta kuitenkin kustannuksia, joita ovat tutkimuksiin ja seurantakäynneille tehtyjen matkojen omavastuut, mahdolliset pysäköintimaksut sekä sairauslomasta mahdollisesti aiheutuva ansionmenetys. Luovuttaja saa sairauspäivärahan suuruista Kelan luovutuspäivärahaa, mikäli työnantaja ei maksa hänelle palkkaa poissaolon ajalta. Luovuttajan sairauspoissaolon pituus on noin 4–6 viikkoa. Munuais- ja maksaliiton vuonna 2018 tekemän kyselyn perusteella noin kolmasosalle luovuttajista on aiheutunut ansionmenetystä. Ansionmenetys on ollut keskimäärin 1 500 euroa. Elimen luovuttaja joutuu käymään ensin edeltävissä tutkimuksissa, ja toimenpiteen jälkeen ovat vielä seurantakäynnit.

Sairausvakuutuslain mukaisesti Kela korvaa elimen siirtoa varten tai siirron edellytysten selvittämiseksi tehdyt matkat elimen vastaanottajan kustannuksina. Korvauksen hakijana voi olla myös elimen luovuttaja (perheenjäsen, sukulainen tai muu henkilö). Luovuttaja maksaa jokaisesta matkasta 25 euron suuruisen omavastuun. Omavastuu on enintään 300 euroa vuodessa. Kun se ylittyy, loppuvuoden matkoista ei tarvitse maksaa omavastuuta. Mikäli vastaanottajan matkakatto on jo täyttynyt, myöskään luovuttajan ei tarvitse maksaa tekemistään matkoista omavastuuta. Munuais- ja maksaliiton vuonna 2018 tekemän selvityksen mukaan matkakustannusten omavastuu oli keskimäärin 104 euroa.

Sairausvakuutuslaki ei tunne tilannetta, jossa kysymyksessä on anonymi luovuttaja eli luovuttaja, joka ei ole siirteen saajan perheenjäsenen verrattava henkilö. Anonyymillä luovuttajalla ei ole mahdollisuutta hakea korvausta matkoista, vaan hänen tulee maksaa kaikki kustannukset itse.

WHO:n julkaisemassa elinsiirreperiaatteissa sekä Eurooppalaisessa ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevassa sopimuksessa todetaan, että vaikka luovuttaja ei saa hyötyä munuaisen luovutuksesta taloudellisesti, elävälle luovuttajalle aiheutuneiden kohtuullisten ja todennettavien

Toimenpidealoite TPA 68/2020 vp

kustannusten, kuten ansionmenetyksen ja lääkekustannusten, korvaaminen on sallittua. Myös EKHA (European Kidney Health Alliance) on tehnyt yhteisen lausuman, jossa vaaditaan parantamaan elävän luovutuksen oikeudellisia ja institutionaalisia puitteita varmistamalla, että luovuttajalle ei aiheudu luovutuksesta taloudellista menetystä. Elävää luovuttajaa tulee suojella muun muassa aineellista vahinkoa vastaan.

Pohjoismaista myös Ruotsi ja Norja korvaavat elävälle luovuttajalle tutkimusten aikana ja leikkauksen yhteydessä aiheutuvat kulut, kuten matkat ja ansionmenetyksen. Jos sairauspäiväraha ei kata ansionmenetystä kokonaan, luovuttajalle maksetaan lisäkorvauksia.

Edellä mainitut kustannukset (ansionmenetys, matkakustannukset ja pysäköintimaksut) voivat vähentää halukkuutta elimen luovutukseen. On epäoikeudenmukaista, että merkittävästä epäitsekästä teosta, josta on suuri hyöty sekä elintä tarvitsevalle että yhteiskunnalle, on luovuttajalle taloudellisia seurauksia. Olisi tärkeää varmistaa, että luovutuksesta ei aiheudu kustannuksia luovuttajalle. Yhteiskunnalle kustannusten korvaamisesta seuraavat taloudelliset vaikutukset olisivat pienet, mutta munuaisensa luovuttavalle sillä olisi suuri merkitys. Suomalaistutkimusten mukaan toimiva munuaissiirre säästää jo ensimmäisen vuoden kuluttua leikkauksesta yhteiskunnan varoja n. 40 000 euroa/vuosi verrattuna dialyysihoitoon. Koska nykyään munuaissiirteet toimivat keskimäärin noin 20 vuoden ajan, säästää yksi onnistunut munuaissiirto rahaa terveydenhuollolta satojatuhansia euroja.

Kudoslain muutoksen myötä (2019) luovuttaja voi olla myös muu kuin aivan lähisukulainen tai jopa hyvä ystävä. Sairausvakuutuslaki vaatisi myös päivittämistä tämän osalta. Sen takia laki tarvitsisi tarkentamista, että myös anonyymit luovuttajat olisivat yhdenvertaisessa asemassa omaisluovuttajan kanssa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin elimenluovuttajien aseman saattamiseksi yhdenvertaiseksi.

Toimenpidealoite TPA 68/2020 vp

Helsingissä 20.5.2020

Mia Laiho kok
Sari Tanus kd
Mari-Leena Talvitie kok
Paula Risikko kok
Ben Zyskowicz kok
Anna-Kaisa Ikonen kok
Ritva Elomaa ps
Pauli Kiuru kok
Sari Sarkomaa kok
Pia Kauma kok
Timo Heinonen kok
Anne-Mari Virolainen kok
Wille Rydman kok
Kaisa Juuso ps
Sheikki Laakso ps